

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА

ПОСЛЕДНИЯТ ВОЖД

chitanka.info

Срацимировица се прекръсти още веднъж с бавно, замислено движение, след това се дигна от молитвеника си загледана в трепкащите сенки, които кандилото хвърляше връз позлатената икона, заслушана в глухия плясък на пълноводния Дунав, който се блъскаше в яките стени на крепостта. Погледът ѝ бе празен, вгълбен в някакво скрито, вътрешно видение. Ухото ѝ дочуваше други непознати и далечни шумове — сякаш грохотът на придошлите води беше ек от грозна битка и бранен зов. Тя сплете трепетно пръсти, притисна ги към челото си, сведе клепащи. Заразхожда се неспокойно от една стена до друга. Устните ѝ безмълвно продължиха молитвата, която я изпълваше ден и нощ: да ги запази скръбната Майка Божия, нека закриля излезлите да се бият за род, и вяра последни защитници на българската земя.

Преди един месец край Бдин бяха пуснали котва многобройни галери, натоварени с богато облечени западни рицари. Сигизмунд бе събрал испански, фрушки, италиански наемници и бе потеглил към юг, за да сломи силата на Османеца, преди да е надигнал завоевателно десница и към родната му Унгария. Ала в мига, когато всичко бе готово за нападението, българският цар отвори портите на Бдинската крепост, отхвърли васалството си към султана и с радост се присъедини с всичките си люде и цялата си земя към кръстоносците, в обща борба против полумесеца. Турският гарнизон бе безмилостно избит. При Никопол, победителите се срещнаха с влашкия войвода Мирчо, който водеше със себе си много полски рицари. Вече от петнадесет дни между долината на Осъма и Дунавските блата се водеше смъртен двубой. Какво щеше да стане, ако кръстоносците не успеяха да нанесат решителна победа, преди пристигането на Баязидовите пълчища в помощ на никополския бег?

Ана въздъхна дълбоко, закри лице с длани. Щеше ли да види вече съпруга си и сина си? Каква съдба ги очакваше? Победа и свобода, или смърт, робство...

Дъщерята на влашкия войвода Александър си припомни тежките дни на четиригодишното робство в крепостта Хълмник, когато венгрите бяха нападнали Бдин и бяха пленили цялата Срацимировска челяд. А ето че трябваше да доживеят деня, да видят венгрите, пристигащи като освободители на загиващото българско царство.

След славните и паметни битки край Марица, при Косово и при Самоков, християнските господари искаха още веднъж да опитат съдбата си при Никопол, за да не паднат мърцина, с наведено чело, в позорна немощ.

Навън, по площадките на бойниците се разнасяше тихият, неспирен и неразбран глъч на венгерските блюстителите, които пазеха крепостта. Всички чакаха настръхнали, тръпни, вест за изхода на съдбовната бран. Всеки най-малък шум караше сърцата да се блъсват, сепнати в тревожна възбуда. Срацимировица усети като че ли стените на горницата я притискат от всички страни: тежките губери, които закриваха малките — издълбани в дебелите стени и покрити с решетка — прозорчета, сякаш ѝ отнемаха въздуха. Тя отвори желязната вратичка, полека излезе навън. Очите ѝ веднага се устремиха към изток, там, дето кипеше неравната бран. Оттам щеше да дойде спасението или гибелта. Острият вятър брулеше високата ѝ снага, развяваше бялата ѝ златозвездна кърпа, разперваше като криле обшития със зирдави кадифян кожух, разхлаждаше горещото чело, отнемаше мрачните ѝ кобни мисли.

Един сън бе сънувала отколе. Страшен и зловец. Цялото небе се бе попукало от край до край и всичките звезди бяха изпопадали. А месецът и денницата бяха изгрели алени като кръв.

Царицата потрепера, стисна клеаачи, подпря се с две ръце за перилото на бойницата и отново отвори очи, неизменно отпразвени с трепетна жажда натам, откъдето изгрява слънцето, натам, където бяха отминали надеждите на всички български жени. Реката влачеше едри мътни талази — настръхнала, заканваща се. Дълбока въздишка се изтръгна от сърцето на Ана.

Бащиният грях тежеше и над бъдните дни. Като зла прокоба, като чемерна мъгла. От мига, когато Иван Александър отне правото на първенеца си над Търновския венец, оттогава почна пагубата на българското царство. Непримирима омраза избухна между сина на румънката и сина на еврейката. Всеки от двамата братя предпочиташе да види най-върлия си враг, седнал на българския престол, само не и противния си съперник. И тази омраза бе гибел за държавата. Защото вместо да отправят взор към надигащата се обща напасть, вместо да съединят общи сили против нея, Иван Срацимир — Бдинският цар и

Иван Шишман — Търновският цар, заслепени от смъртна ненавист, пилееха мощ и време в безсмислена, братоубийствена борба.

А сега, след загиването на Шишмана и Търновското царство, всички очи бяха отправени вече единствено към Бдин — верен син, последен страж, който събираше всички надежди, спасителен остров всред затъващото в мрачно робство велико царство Асеновско, едничък лъч трептящ в чернотата на падаща нощ.

Срацимировица падна на колене връз студения каменен под на бойницата, притисна длани една към друга, издигна ги към светлото, звездно небе. И отново позова. Нямаше ли най-сетне греховете на миналото да бъдат опростени? Огнени сълзи набраздиха хладното ѝ лице. Милост, милост за младите, за невинните. Пощада за тия, които не бяха виновни, че дедите им бяха оскърбили вяра и род с нечинното си живеене, че бяха влизали на кон в църква и така се бяха причестявали, издигайки нафората с маждрака си. Ала не бе ли късно за разкаяние сега, когато бяха разбрали, че няма по-скъпо и по-свято нещо от свободата, когато българките пълнеха харемите на бегове и спахии, когато българските деца се отвличаха за еничарските дружини, а от черепите на българите се строеха високи кули...

Тази, която папата наричаше в посланията си до влашката княгиня Клара: *imperatrix Bulgariae*, остана дълго така, неподвижна и унесена, сред вихрите на високата бойница. Изведнъж тя дигна чело. Заслуша се в някакъв смътен глъч, който се издигаше все по-ясен, разширяващ се като кръговете на застояла вода, кога хвърлят камък в нея. Блюстителите се разтичаха. Звънна оръжие. Припрени гласове почнаха да отекват все по-близо, в тъмносинята далечина трепнаха огнени точки. За миг изникна гора от веещи се факли. Тропот от конски копита прокънтя по каменистия друм. Изплашени стъпки тичаха нагоре по витите стълби. Царицата прехапа устни. Цяла затрепера. Най-сетне! Жадуваната вест пристигаше. Добра, или зла... Ала пристигаше... Тя се спусна към широкия трем, който водеше за главния вход. Цялото стълбище бе изпълнено вече с настръхнали, ръкомахащи, викащи люде, които струваха път на двама войскари. Морни, залитащи, те бавно се изкачваха нагоре, прикрепени от милостиви ръце. Разкъсаните им ризници бяха покрити с черна, съсирена кръв. Незараснали рани разсичаха ръцете и безредно брадясалите им страни. По изопнатите им лица се четеше безнадеждно

отчаяние. В широко разтворените им очи гореше безумен пламък. Те паднаха ничком пред краката на царицата, безсилни да изрекат нещо.

Ана разбра.

Нямаше нужда от думи. Ледена ръка сграби сърцето ѝ. Гласът ѝ изчезна. Едва успя да пошушне: — Жив ли е цар Срацимир? Войскарите обориха чело. Единият закри очи с длани. Другият отвърна глухо:

— Три хиляди пленници бидоха посечени пред шатрата на Баязида... Само на неколцина знатни биде пощаден животът. Между тях бе и цар Срацимир... Откараха го в плен.

И още по-тих, още по-безсилен прозвуча гласът на Ана:

— А моят син Константин? — И тя зачака изтръпнала, затворила очи, неподвижна, притиснала ръце до сърцето си.

— Константин е ранен... Верни другари го носят насам...

Срацимировица се залюля, веднага подкрепена от преданите ръце на жените си. И чу като насън останалите думи:

— Подире ни иде разпиляна част от войската ни, която не падна в плен. Някои преплуваха Дунава и се спасиха във Влашко и Венгрия. Други се стичат към Равно и Калугер. Там ще се съберат и ще чакат младия цар, за да се хвърлят в нова бран... Тъй повели Константин.

Майчиното сърце сякаш спря за миг. След това подскочи в луда тревога.

— Ранен! И иска пак войска да води...

Тя се затече надолу по стълбите, последвана от жените, които надаваха отчаяни вопли, размахваха ръце високо във въздуха, виеха като вълчици. Всяка оплакваше син или брат, или съпруг, или баща. Прекосиха двора, спуснаха се към главната порта. Навсякъде около тях се тълпяха войскари, които нахлуваха като буен поток през крепостните врати.

— Крал Сигизмунд избяга с кораб към Черно море!

— Мирча се върна зад Дунава...

— Хиляди фръзи и поляци се издавиха, като преплуваха!

— Стефан Лазаревич се биеше на страната на неверните!

Венгерският гарнизон се засуети да събира оръжията си, за да се прехвърли през реката. Никой никого не виждаше. Всеки тичаше да спаси живота си, забравил всичко наоколо си. Ранените падаха по земята, на купища, изпълваха въздуха със стенания и молби за помощ.

Околното население пристигаше на тълпи, всеки грабнал, каквото можал, с вързопчета в ръце и дребни деца на рамо. Защото вредом, дето поминеше еничерската войска, подире ѝ оставаше само диря на огън и кръв.

Ана премина с високо издигнато чело, царствена и мълчалива през всички тия разбунени, обезумели, подплашени люде. Ала пред прага на тежката двукрила, широко разтворена порта тя спря, сякаш пронизана от стрела. В трепкащата червена светлина на борините тя зърна картина, която прекоси с леден трепет кръвта ѝ.

Двама фрушки рицари, подпомогнати от неколцина български стотници, снимаха от едър бял жребец някакво тежко отпуснато тяло. Черни кичури коси бяха нападали безредно връз жълтото като восък чело на ранения. Стройната му снага се губеше, обезкървена, страшно мършава в разнищената ризница.

Това бе наследникът на Бдин. Това бе дръзновеният и мъдър Константин.

Около него се затълпиха жени и блюстителите, занемели, със затаен дъх. Жив или мъртъв човек носеха? След това изведнъж се дръпнаха назад, за да сторят път на високата жена, която полека пристъпяше към положеното на земята тяло. Ни въздишка, ни сълза. С притиснати към шията ръце, сякаш за да задуши някой страшен вик, Ана коленичи, впила неподвижно взор в склопените очи на сина си.

Константин вдигна бавно ресници, позна майка си, опита се да се усмихне. И отново загуби свест.

Тогава отвсякъде се издигна ликуващ рев. Стари войскари се прегръщаха насълзени. Други се спуснаха към бойниците, за да заемат мястото на заминаващите венгерци. Ранените се дигаха със сетни сили, за да последват другарите си по блюстителските места. С грозен трясък се спусна решетката зад затворените порти на крепостта. Нова надежда облъхна отчаяните, дързост разтрепера ръката на обезверените. Докато главата им стоеше на раменете, докато Константин живееше — все още не бе загубена и последната надежда.

Декемврийският вятър се спусна от Карпатите, помете със снежни вихри Дунавската равнина, дето Баязид водеше последни боеве с остатъците от войската на кръстоносците. Реката замръзна. Бдинската крепост се готвеше в трескава превара за последната решителна бран. Всеки ден тежките порти се отваряха, за да приберат

нови бежанци и остатъци от славната християнска рат. Макар и прикован на легло от тежките си рани, Константин даваше повели, насърчаваше, следеше за укрепяването и отбраната. Част от събраните войски щеше да защитава Бдин, а останалата половина щеше да нападне Баязидовите пълчища, когато минават през дефилето, край Равно.

Наближаваше края на тази кървава и злополучна 1396 година.

И нямаше българин, който да не тръпнеше пред мрака на неизвестното. Какво щяха да им донесат идващите дни? Свобода, или безнадеждно робство?

Два дни преди Нова година запъхтян бързоходец прегъна коляно пред ложето на бавно оздравяващия момък и донесе вест, че Баязидовите войски потеглили към Бдин, за да накажат и последния непокорен град, който се бе отметнал от неговата власт и се бе присъединил към кръстоносците.

Майка и син се спогледаха. Големият час бе дошел. Може би в последния миг съдбата щеше да наклони щастието към българска страна. Константин се помъчи да се повдигне на лакътя си, изкриви лице от острата болка на счупените си кости, ала стисна зъби, не изохка. — Войските ни при Равно се вече събират. А ти, майко, ще останеш тука, в твърдината, за да браните престолнината...

Срацимировица поклати тъжно глава, изгледа сина си и не отвърна ни дума. А когато смелият момък поиска да стане, за да надене бойна ризница и грабне бранно копие, тя първа протегна ръце, за да подкрепи залитналото, немощно тяло, което не искаше да се подчини на младата чиличена воля. Този, който някога бе як и дързък като млад глиган, и можеше да опъне и най-жилавия лък, днес бе само тъжна сянка от някогашната цветуща младост.

В навечерието на Новата година. Константиновите войски пресрещнаха пълчищата на Баязида, когато те се промъкваха през дефилето, преди да поемат друма за Бдин. Светъл месец надничаше зад високите и причудливи скали, които хвърляха страшни и огромни сенки връз синкавобялата земя. Небето зъзнеше прозрачно и далечно, докато долу, потулени зад камъни, скрити в долчинки, обвеяни от мразния вятър, хората горещяха кръв в смъртни омрази и смъртни дръзновения. Вкаменени като чудовищата, изобразени от чудните очертания на скалите, потънали в мрачните сенки, затаили дъх,

българите дебнеха преминаването на турците. Тихо проблесваха шлемовете на спахиите. Дългите им копия никнеха и чезнеха в завоите на друма, като тъмна гора. Остро се разнасяше звънът на извитите ятагани, смесен с тежкия тропот на конниците. Когато почнаха да преминават еничерите и пъстрите им копринени шалвари изпълниха облените с лунна светлина полянки с ярки петна, когато високите им бели шапки, с широки златни первази, известиха на дебнещите нападатели, че там, в средата на еничерското ядро, минаваше сам Баязид Светкавицата, тогава внезапен звук от рог разряза затихналия покой на зимната лунна нощ и равния ек на конските копита. Като гневна буря се издигнаха из сенките святкащи саби, от скалите се изсипваха облаци съскащи стрели, грозен вик разтрепери въздуха. Един бял жребец, с дълго до глезените, изплетено от сърма, покривало, се повдигна на задните си крака в несдържан порив. Ездачът придръпна юздата, животното изопна глава назад с дълго, трепетно цвилене. С копие в ръка, българският вожд го пришпори по посока на Баязидовото ядро, като повлече след себе си най-храбрите войводи и людете им. Като буен порой се вляха християните в безкрайното море на неверниците. Блъсна се желязо в желязо. Разнесоха се грозни проклетия. Зацвилиха тревожно коне. Бялото перо на вожда се мяркаше все напред, сред най-гъстия и кървав бой. Още веднъж, за последен път, премериха сили кръстът и полумесецът. Неравни сили.

Снежната земя попи димящите локви свята жертвена кръв. Полека се отдръпнаха нощните сенки. Лъчите на слънцето огряха безброй мъртви и ранени, струпани на купища край безстрастните, мощни сили. Боят бе кратък.

Новият ден на 1397 година носеше нова слава на победителя-завоевател, и покриваше с ледено отчаяние цялата българска земя. До най-последния кът.

Когато отделяха пленниците и прибираха оръжията на мъртвите, един еничарин нададе ликуващ вик. Посочи с ръка към бялото перо, което красеше шлема на един от убитите витязи.

Това бе главатарят на християните. Той не бе успял да избяга с малцината, които можаха да се изтръгнат от двойния обръч на спахийската конница. Баязид излезе от синята си копринена шатра, украсена със златни ресни, приближи и повели да се погребе с почит смелия враг наблизко някъде, на отсрещния скат. Ала когато свалиха

шлема с бялото перо, всички неволно нададоха вик на почуда. Струпаха се наоколо, поразени, недоумяващи.

Дълги черни коси, примесени с бели ивици, се разсипаха изпод шлема и пред смаяния взор на азиатците се яви едно безкръвно женско лице, със затворени клепки и скръбно свити в последна въздишка устни.

— Коя е тази жена? — попита Баязид един от пленниците, които бяха паднали по очи, разтърсени от глухи вопли пред мъртвото тяло на своя вожд, — последният защитник на загиващата бащиния.

— Това е българската царица Ана — отвърна нечий сподавен глас.

Султанът прегъна коляно, бавно докосна длан до гърдите си, до пъстросвилената си, украсена с безценни камъни, чалма. След това вдигна студената десница и я целуна с благоговение.

В модрия въздух трепнаха снежинки. До вечерта две педи сняг заличиха с чист и милостив покрив последните остатъци на едно погубено царство.

Там, край Белоградчик, гдето огромните скали са замръзнали в най-чудните изваяния, създадени на света, има едно място, което хората зоват „Царицин гроб“. И когато нощем снежни бури завият, или лунен блясък покрие с тишина замръзналата земя, споменът за великата жертва на Срацимировица броди край каменните приказки, вечен, безсмъртен.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.